

INOVACIJE I KONKURENTNOST NA GLOBALNOM NIVOU

INNOVATION AND COMPETITIVENESS IN THE GLOBAL LEVEL

Prof. dr Miladin Jovičić,
Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Fakultet poslovne ekonomije Bijeljina
Republika Srpska, BiH
miladinjovic@yahoo.com

Milena Mirković, master
Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Pedagoški fakultet Bijeljina
Republika Srpska, BiH
mirkovic.milena@yahoo.com

Rezime: Pitanje konkurentnosti ključno je pitanje kvaliteta nekog ekonomskog sistema. To podrazumijeva odgovor na pitanje, koliko racionalno se koriste raspoloživi a oskudni resursi uz istovremeno podizanje nivoa zadovoljstva korisnika proizvoda ili usluga. Ako pitanje konkurentnosti pomjerimo sa mezoekonomskog sistema na makro nivo vidjećemo koliko je to kompleksno pitanje. Konkurentnost ekonomija na globalnom nivou je zavisna od toga, koliko su ekonomije pojedinih zemalja spremne i osposobljene da budu lideri u kreiranju i primjeni određenih inovacija. Jasno je, poslovanje utemeljeno na inovacijama i znanju ima ključnu ulogu u podsticanju prosperiteta, kreiranju ali i zadržavanju konkurentne prednosti. Svako ulaganje u neku ideju nosi određeni rizik ali i značajne mogućnosti, prije svega, mogućnost ostvarenja vodeće pozicije kako na domaćem tako i na svjetskom tržištu. Svjedoci smo konstantne preraspodjele ekonomske moći na globalnom nivou. Mnoge zemlje zanemaruju činjenicu da je mnogo teže zadržati lidersku poziciju nego stići do nje. Preduzeća koja ozbiljno shvataju značaj svoje pozicije i brzinu kojom ta pozicija može biti promjenjena moraju se takmičiti u inovativnom razmišljanju i poslovanju. To znači da moraju pokušati ostvariti razvoj kroz obezbjeđenje ekonomskih aktivnosti s najvišom mogućom stopom dodatne vrijednosti. Preduzeća pa i cijele, doskora vodeće, ekonomije svijeta koja su tu činjenicu zanemarile, gube svoje pozicije i konkurentna mjesta. Konkurentsko mjesto i inovacionu sposobnost određenog preduzeća i određene zemlje moguće je odrediti zahvaljujući brojnim kriterijunima. U ovom radu ćemo obraditi nekoliko kriterijuma koji su relevantni za određivanje nivoa konkurentnosti i inovacione sposobnosti pojedinih zemalja i u okviru toga ćemo posmatrati poziciju Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: inovacije, konkurentnost, globalizacija, liderstvo, ekonomska moć

Abstract: The issue of competitiveness is key to the quality of any economic system. That means the answer to the question, how many rational use of available scarce resources and at the same time raising the level of customer satisfaction of products or services. If we turn to the issue of competitiveness mesoeconomics system at the macro level, we will see how this complex issue. The competitiveness of the economy at the global level is directly dependent on that, how much the economies of individual countries are ready and trained to be leaders in the design and implementation of certain innovations. Clearly, the business based on innovation and knowledge plays a key role in stimulating prosperity and creating or maintaining competitive advantage. Any investment in an idea carries some risk but also significant opportunities, above all, the ability to achieve the first position on both the domestic and world market. We are witnessing a constant redistribution of economic power on a global level. Many countries ignore the fact that it is much harder to maintain the leading position than to reach it. Companies that are serious about the importance of their position and the speed at which this position can be changed should compete in innovative thinking and business. This means that they must try to achieve growth and attract economic activities with the highest possible rate of added value. Businesses and even the whole, until recently a leading, world economies that have neglected this fact, lose their positions and competitive place. Competitive position and innovation ability of the company and specific countries can be determined thanks to numerous criteria. In this paper we handle several criteria which are relevant for determining the level of competitiveness and innovation capacity of individual countries and within that we will look at the position of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: innovation, competitiveness, globalization, leadership, economic power

1. INOVACIJA KAO KATALIZATOR NACIONALNOG EKONOMSKOG BLAGOSTANJA

Preduzeća koja imaju namjeru da budu uspješna u savremenim uslovima poslovanja, koja žele da osvajaju nova tržišta, pružaju nove proizvode i usluge u svojoj organizacionoj strategiji, nužno, moraju da imaju i dio koji se odnosi na inovacije. Međutim, inovacija nije samo dio poslovne strategije preduzeća, ona pokreće ekonomsku dobrobit cijele jedne zemlje.

Vremenom, način poslovanja se mijenja, firme postaju internacionalne, tržište globalno, generalno, dolazi do globalizacije svjetske privrede. U takvoj, globalnoj ekonomiji, nacije koje se bore za globalni prosperitet shvataju da, ključnu ulogu u podsticanju prosperiteta igraju inovacije. To znači da je potrebno konstantno mijenjati, unapređivati, poboljšavati određene ideje, postupke, dobra i usluge i sve to primjeniti na pravi način tako što će se stvarati održivi poslovni koncept.⁸²

Inovacija se, takođe, može opisati kao transformacija postojećih uslova u željene uslove.⁸³ Stvaranjem željenih uslova, usluga, prizvoda, strategija, stvara se mogućnost za ekonomski rast, rast zaposlenosti i dohotka, poboljšanje kvaliteta života kao i konkurentnosti nacije.

Praksa je pokazala da je inovativan način poslovanja mnoge firme doveo do značajnog napretka kako na domaćem tako i na svjetskom tržištu. To dovodi do brojnih prednosti za cjelokupnu zemlju u kojoj se određeno preduzeće nalazi, iz čega se može zaključiti da je inovacija ta koja podstiče dugoročni ekonomski rast i razvoj jedne zemlje.

Inovatori ostvaruju brojne prednosti za sebe, za svoju državu, dok oni koji zaostaju u inovaciji gube svoje mjesto na tržištu u odnosu na konkurenciju, koja je danas najčešće globalna. Jasno je, inovaciona prednost utiče kako na ekonomski opstanak firme tako i na cijele jedne nacionalne ekonomije.⁸⁴

2. KONKURENTNOST U SAVREMENIM USLOVIMA POSLOVANJA

Konkurencija predstavlja određenu vrstu borbe, takmičenja između najmanje dva pojedinca, grupe, organizacije za isti cilj koji se ne može dijeliti. Na početku, borba za konkurentsku prednost bila je

između jako malog broja učesnika, najprije na prostoru određenog grada, zatim više gradova da bi u savremenim uslovima poslovanja došlo do takmičenja između velikog broja država.

Poslovanje u savremenim uslovima praćeno je stalnim promjenama, razvojem tehnologije, transportnih sredstava zbog čega vrijeme i geografska udaljenost više ne predstavljaju prepreku u poslovanju. Proizvodnja, prodaja i poslovanje sada se odvija širom svijeta, na globalnom tržištu. Posljedica toga jeste da se preduzeća moraju boriti za konkurentsku poziciju ali na globalnom nivou.

Globalna konkurentnost predstavlja borbu u kojoj države podstiču firme na uspješan nastup i rezultat na svjetskom tržištu, privrednim, institucionalnim i socijalnim djelovanjem. Takav način poslovanja rezultat je povezanog djelovanja firmi sa Vladama svojih država.⁸⁵

Kako su potpuno svjesni činjenice da se nacionalni prosperitet ne može naslijediti, već da je rezultat napornog rada, konstantnog unapređivanja i inoviranja⁸⁶, Vlade i privrede najmoćnijih i najuspješnijih zemalja konstantno vode računa o globalnoj konkurentnosti.

3. INOVATIVAN NAČIN POSLOVANJA KAO FAKTOR STICANJA KONKURENTSKE PREDNOSTI

Polazeći od mikro nivoa, najvažniji zadatak za sva uspješna preduzeća jeste kako steći i održavati konkurentsku prednost. To znači biti u boljem položaju i stvarati veću vrijednost u odnosu na neko drugo preduzeće koje posluje u istoj oblasti. Upravo to takmičenje sa drugim preduzećima dovodi do podsticanja stvaranja boljih, inovativnijih proizvoda i usluga i eliminisanje svega što bi moglo biti prepreka konkurentnijem poslovanju.⁸⁷

Situacija je ista i na makro nivou, države se takmiče za globalnu konkurentsku poziciju i to na različite načine. Sa razvojem informacionih tehnologije, širenjem tržišta, njihovom liberalizacijom dolazi do promjene izvora konkurentne prednosti i sve se svodi na transformacije i inovacije. Najprije iskorišćavanje inovacionih kapaciteta cijele jedne države.

Potrebno je kreirati nove i kvalitetnije proizvode i usluge, uvećavati intelektualni kapital, na osnovu

⁸²Bobera, D., *Preduzetništvo*, Univerzitet u Novom Sadu, Ekonomski fakultet Subotica, Subotica, 2010., str. 48.

⁸³John Kao, *Innovation Nation* (New York: Free Press, 2007)

⁸⁴Atkinson, D. R., Ezell, J. S., *Ekonomika inovacija, Utrka za globalnu prednost*, Neum, 2014., str. 131-135.

⁸⁵Kozomara, J., *Tehnološka konkurentnost*, Ekonomski fakultet Beograd, 1994., str. 50.

⁸⁶Porter, E.M., *O konkurenciji*, Fakultet za ekonomiju, finansije i administraciju, Beograd, 2008., str. 159.

⁸⁷Jovičić, M., *Menadžment-principi i funkcije*, FPE Bijeljina, 2012., str. 108-109.

kojeg se lakše dolazi do novih ideja i inovativne sposobnosti, stvarati novu tehnologiju koju konkurentske države ne mogu ponuditi u kompetitivnom obliku.⁸⁸

Inovacije predstavljaju nov način razmišljanja, obavljanja poslova, upravljanja i dr. Suština je, prihvatiti činjenicu da uvijek postoji bolji način poslovanja i traženje načina da se to realizuje. To kreće od ideja koje se pretvaraju u prijedlog, prijedlog u plan i na kraju realizacija zamišljenog plana. Inovacija predstavlja pokretačku snagu razvoja i glavni indikator konkurentske prednosti.⁸⁹

4. MJERENJE INOVATIVNOSTI U USLOVIMA GLOBALNE KONKURENTNOSTI

U periodu širenja tržišta i poslovanja u međunarodnim razmjerama, stvaranje velikih firmi, njihovog povezivanje na svjetskom tj. globalnom nivou, više nije dovoljno govoriti o inovativnosti firmi, sada je potrebno govoriti o inovativnosti cijele jedne privrede.⁹⁰

Razvoj sistema svjetske ekonomije koji neizbježno oblikuje proces globalizacije dovodi do intenzivnije potrebe za mjerenjem inovativnosti jedne privrede. To je logičan slijed nakon velikog uticaja inovacija na društveni razvoj, kvalitet života i globalno okruženje. Inovacija predstavlja ključni pokretač privrednog rasta i unapređenja konkurentnosti zemalja.

U ekonomskim istraživanjima inovativnost jedne privrede se mjeri takozvanim kompozitnim indeksima koji pojednostavljaju informacije kako bi se određene pojave bolje razumjele. Ovakva vrsta indeksa se koristi i za mjerenje konkurentnosti, održive konkurentnosti i kod drugih komparativnih istraživanja ekonomskih i inovativnih performansi određenih zemalja.

Uzimajući u obzir značaj inovacija u savremenom poslovanju formirana su četiri kompozitna indeksa koja se bave inovacijama:

- Globalni indeks inovativnosti zemalja (The Global Innovation Index-GII);
- Inovaciona bodovna lista EU (Innovation Union Scorebord);
- Globalni indeks politike inovacija (The Global Innovation Policy Index) i

⁸⁸Kotlica, S., Rankov, S., *Uticaj inovacija i tehnologija na konkurentnost savremenog poslovanja*, Megatrend univerzitet, Beograd, 2014., str. 5-7.

⁸⁹Mašić, B., *Strategijski menadžment*, Univerzitet „Singidunum“, Beograd, 2009., str. 544.

⁹⁰Jovičić, M., Mirković, M., *Spoznaja o značaju procesa inoviranja*, Banja Luka, 2015.

- Globalni indeks čiste inovativne tehnologije (The Global Cleantech Innovation Index).⁹¹

4.1. Globalni indeks inovativnosti

Veliki značaj inovacija za privredni razvoj i ekonomski napredak jedne zemlje dovodi do potrebe mjerenja inovativnosti i u tom kontekstu pozicije zemalja na globalnom tržištu. Tako su Canon India, INSEAD (The Business School for the World) i Konferencija industrije Indije (Confederation of Indian Industry) kreirale Globalni indeks inovativnosti (The Global Innovation Index – GII).

Cilj formiranja ovog indeksa je mjerenje dostignutog nivoa inovativnosti pojedinih zemalja i to na osnovu dva podindeksa: Indeksa inovacionih inputa i indeksa inovacionih outputa. Svaki od ovih podindeksa je sagrađen od stubova. Prvi podindeks se sastoji od stubova koji pokazuju potencijale za inovacione aktivnosti nacionalnih privreda:

- Institucije;
- Ljudski kapital i istraživanje;
- Infrastruktura;
- Tržišna sofisticiranost i
- Poslovna sofisticiranost.

Drugi podindeks ili indeks inovacionih outputa se sastoji od stubova koji pokazuju stvarne rezultate inovacija i to:

- Naučni izlazi i
- Kreativni izlazi.

Dalje, svaki stub je podijeljen u podstubove i svi oni zajedno čine Globalni indeks inovativnosti kao prosjek zbira podindeksa uvođenja inovacija i podindeksa rezultata inovacija. Stubovi se prepliću i jedan na drugog značajno utiču.

Inovaciona sposobnost određene zemlje se najčešće posmatra kroz ključne indikatore od kojih su najvažniji: visoko obrazovanje, broj istraživača po glavi stanovnika, visina javnog i korporativnog nivoa istraživanja i razvoja, preduzetništvo, porezi na firme, jednostavnost poslovanja, stepen ostvarenja inovacija, rast BDP, strane direktne investicije, produktivnost i dr.

Inovaciona sposobnost važna je za konkurentnost određene zemlje na globalnom nivou. Potrebno je neprestano ulagati u inovacije, jer u suprotnom, cijeli sistem jedne zemlje trpi štetu. Na primjeru SAD može se vidjeti pad inovacione sposobnosti,

⁹¹Cvetanović, S., Novaković, I., *Inovativnost i održiva konkurentnost*, Filozofski fakultet Niš, 2014, str.118-119.

zbog čega se to najčešće dešava i čime rezultira. SAD su preko pedeset godina bile vodeće zemlje u toj oblasti. Međutim, kako su svoju vodeću poziciju uzeli nedovoljno ozbiljno, polako dolazi do pada inovacija naročito u dijelu koji se odnosi na istraživanje i razvoj, dijelu naučnih publikacija i naučnih istraživanja, broju diplomiranih studenata i stručnjaka sa doktoratom. Najveći nedostatak u ovoj situaciji jeste pad broja visokoobrazovanih ljudi posebno u određenim deficitarnim i oblastima koje su bitne za inovacionu sposobnost određene zemlje. Američki obrazovni sistem se ne razvija u pravom smjeru što rezultira gubitkom konkurentnosti na globalnom tržištu. Naravno, gubitak konkurentnosti nije samo rezultat lošeg obrazovnog sistema. U SAD dolazi do gubitka radnih mjesta u proizvodnji, usporavanja rasta BDP-a, stagniranja dohotka, a sve to zbog nedovoljnog ulaganja u inovacije i nove tehnologije.⁹²

Ako su SAD kao jedna od vodećih svjetskih sila izgubile svoju konkurentsku poziciju u u globalnoj inovativnosti, postavlja se pitanje, kakva je situacija sa jednom malom nerazvijenom zemljom kao što je BiH.

4.2. Inovaciona bodovna lista EU

Kako bi mogla na najlakši način sagledati i pratiti sprovođenje strategije Evropa 2020, Evropska unija je kreirala inovacionu bodovnu listu ili Innovation Union Scorebord. Na osnovu ove liste se ocjenjuju i upoređuju inovacione karakteristike 28 zemalja članica kao i Islanda, Makedonije, Norveške, Srbije, Švajcarske i Turske. Ocjena inovacionih karakteristika navedenih zemalja se vrši uz pomoć tri osnovne grupe indikatora:

1. Faktora koji omogućavaju inovacije (ljudski resursi, otvoren i atraktivan istraživački sistem, finansije i podrška);
2. Procjene inovativnosti firmi na osnovu investicija, veza i preduzetništva i intelektualne svojine i
3. Efekata inovacionih aktivnosti firmi na osnovu inovatora i ekonomskih efekata.

Podaci za Inovacionu bodovnu listu dobijaju se iz istraživanja Eurostata, OECD-a, Skopusa i dr. Rezultati se predstavljaju na skali 0 do 1 i na osnovu njega zemlje se grupišu na:

- Inovacione lidere;
- Inovacione pratioce;
- Umjerene inovatore i
- Skromne inovatore.

4.3. Globalni indeks politike inovacija

Jasno je, postoje zemlje koje su svoj uspjeh postigle zahvaljujući svojoj inovacionoj politici i tako postale globalno konkurentne i izuzetno uspješne i napredne. Međutim, postoje i zemlje koje nisu postigle značajne konkurentske prednosti ali su spremne da ulože u razvoj i napredak i tako utiču na svoju konkurentnost na svjetskom tržištu. Takve zemlje bi trebale imati aktivnu politiku inovacija kako bi pobijedile brojne investicione barijere prilikom razvoja inovacionog potencijala svoje zemlje.

Aktivna inovaciona politika mora voditi računa o produktivnosti svih ekonomskih sektora sa akcentom na ljudske resurse, finansijska sredstva, istraživanje i razvoj ali i menadžment koji bi donosio prave odluke.

Ovaj indeks rangira pedeset pet država prema snazi sedam oblasti politika inovacija:

- Politike zaštite intelektualne svojine;
- Politike konkurencije i pristupa novih firmi;
- Politike stranih direktnih investicija sa otvorenim pristupom tržištu;
- Politike koja je vezana za razvoj informaciono komunikacionih tehnologija;
- Razvojne politika koja podstiče inovacije sa naučnim i istraživačkim napretkom;
- Politike javnih nabavki i
- Politike otvorenosti razmjene visoko stručnih radnika.

Na osnovu ovih sedam politika države su svrstane na visoku, višu i nižu poziciju. Zemlje koje žele da pobjede u globalnoj trci za prednost moraju imati vrlo smišljenu i efikasnu inovacionu politiku.

4.4. Globalni indeks čiste inovativne tehnologije

Globalni indeks čiste inovativne tehnologije istražuje i analizira stanje čiste inovativne tehnologije u preduzetničkim kompanijama u usponu na osnovu kojeg se određuje usmjerenje kompanije u budućem periodu.

Ovaj indeks posebno obraća pažnju na inovativno održive posebno energetske i tehnološke kompanije. Izgrađen je od četiri grupe indikatora:

- Opšti pokretač inovacija (opšti inovacioni inputi i preduzetnička kultura);
- Specifični inovacioni pokretači (politike vlade, državni izdaci istraživanja i razvoja, pristup privatnim finansijama,

⁹² Atkinson, D. R., Ezell, J. S., *Ekonomika inovacija, Utrka za globalnu prednost*, Neum, 2014. str. 51-58.

infrastruktura za obnovljive energije, čiste industrijske organizacije);

- Dokaz o stvaranju čistih inovativnih tehnologija (privatne investicije u ranom stadijumu, kompanije sa visokim uticajem i patenti životne sredine) i
- Dokaz o komercijalizovanim čistim inovativnim tehnologijama (prihodi kompanije, obnovljivi izvori energije, zaposleni, izlazi i kasna faza investicija i navedena tehnološko inovativna preduzeća).⁹³

4.5. Inovativnost Bosne i Hercegovine

Prema Globalnom indeksu inovativnosti za 2015. godinu, Bosna i Hercegovina se nalazi na 79. mjestu i u odnosu na zemlje iz okruženja bolja je samo od Albanije. Međutim, ukoliko se uzme pozicija BiH u odnosu na 2014. godinu kada je prema Globalnom indeksu inovativnosti bila na 81. mjestu, vidi se da je ipak malo napredovala.

Tabela 1. Globalni indeks inovativnosti za 2015. godinu

Zemlja	Broj bodova	Rang (141 zemlja)
Slovenija	36,47	28
Hrvatska	41,70	40
Crna Gora	41,23	41
Makedonija	38,03	56
Srbija	36,47	63
BiH	32,31	79
Albanija	30,74	87

Izvor: The Global Innovation Index 2015

Najinovativnije zemlje prema ovom izvještaju su: Švajcarska, Velika Britanija, Švedska, Holandija i SAD.

Za bolju poziciju određene zemlje najvažniji je dobro obrazovan, inovativan i ekspeditivan ljudski kapital. Uzimajući to u obzir možemo posmatrati poziciju BiH u odnosu na zemlje iz okruženja.

Tabela 2. Ljudski kapital i istraživanje kao indikator Globalnog indeksa inovativnosti

Zemlja	Broj bodova	Rang
Slovenija	48,3	24
Hrvatska	36,9	47
Crna Gora	35,9	49
Makedonija	27,6	74
Srbija	30,1	64
BiH	39,9	38
Albanija	21,8	101

Izvor: The Global Innovation Index 2015

Prema ovim podacima, vidi se da je BiH u ovom segmentu na dosta dobroj poziciji, samo što se postavlja pitanje koliko je to zaista tako. Koliko su podaci koji su korišteni zaista reprezentativni i mjerodavni. Da li je samo broj visokoobrazovanih ljudi dovoljna kriterijum za rangiranje ili bi to trebalo da bude i znanje koje „ponese“ i usvoji svaki onaj koji završi fakultet?

Iz primjera SAD vidjeli smo koliko su znanje i tehnologije bitne za inovativnost i globalnu konkurentnost određene zemlje. Iz sljedeće tabele možemo vidjeti situaciju iz navedene oblasti za BiH i susjedne zemlje.

Tabela 3. Znanje i tehnologije kao indikator Globalnog indeksa inovativnosti

Zemlja	Broj bodova	Rang
Slovenija	38,1	30
Hrvatska	31,0	44
Crna Gora	28,4	54
Makedonija	39,6	26
Srbija	27,7	59
BiH	23,0	89
Albanija	18,5	110

Izvor: The Global Innovation Index 2015

Kada su u pitanju tehnologije i znanje, BiH je, na žalost, jedino ispred Albanije koja je 21. mjesto iza BiH. U BiH skoro i da ne postoji domaći inovacioni i istraživački sistem. Zbog toga je potrebno mijenjati visoko i stručno obrazovanje, otvarati istraživačke centre i institute, osavremenjavati tehnologiju, prihvatati tehnologiju drugih zemalja i uticati na inovativnost u preduzećima i svim sektorima privrede.

⁹³Cvetanović, S., Novaković, I., *Inovativnost i održiva konkurentnost*, Filozofski fakultet Niš, 2014, str. 119-140.

5. MJERENJE KONKURENTNOSTI NA GLOBALNOM NIVOU

U savremenim uslovima poslovanja, preduzeća moraju voditi računa ne samo o svom poslovanju već i o poslovanju drugih preduzeća kako u svojoj državi tako i na cijelom svjetskom tržištu. Moraju se truditi da budu bolji, inovativniji, brži, jednom riječju konkurentniji od drugih preduzeća.⁹⁴ Ranije se posebna pažnja posvećivala mjerenju konkurentnosti određenog preduzeća a danas, kako se sve posmatra znatno šire, akcent se stavlja na cijelu jednu zemlju. Glavni pokazatelj nivoa uspješnosti jedne zemlje jeste nivo produktivnosti odnosno konkurentnosti, zbog čega se posebna pažnja posvećuje mjerenju konkurentnosti zemalja. Kako se danas sve posmatra i mjeri znatno šire, tačnije na globalnom nivou tako se i prava konkurentska pozicija određene zemlje može utvrditi tek kada se mjeri na osnovu Globalnog indeksa konkurentnosti (Global Competitiveness Index – GCI). Svjetski ekonomski forum (The World Economic Forum – WEF) je formirao Globalni indeks konkurentnosti kako bi mjerio i analizirao mikro i makroekonomkse temelje nacionalne konkurentnosti i to na osnovu 12 stubova važnih za određenu državu i njenu konkurentnost:

1. Institucije;
2. Infrastruktura;
3. Makroekonomsko okruženje;
4. Zdravstvo i osnovno obrazovanje;
5. Visoko obrazovanje i stručna obuka;
6. Efikasnost tržišta roba;
7. Efikasnost tržišta rada;
8. Razvoj finansijskog tržišta;
9. Tehnološka spremnost;
10. Veličina tržišta;
11. Poslovna sofisticiranost i
12. Inovacije.⁹⁵

Stubovi su podijeljeni u tri grupe, ili faze razvoja kroz koje države prolaze. Prva grupa ili stubovi od jedan do četiri predstavljaju fazu faktora, koji su važni za rast produktivnosti zemlje. Stubovi pet do deset predstavljaju drugu fazu ili fazu efikasnosti, kada zemlje ostvaruju efikasnije proizvodne procese i veći kvalitet proizvoda. Stubovi jedanaest i dvanaest predstavljaju fazu inovacija gdje se konkurentnost ostvaruje najčešće kroz inovacije i poslovnu prefinjenost. Podaci za mjerenje ovog indeksa se dobijaju iz međunarodno

priznatih institucija: Međunarodnog monetarnog fonda (International Monetary Fund – IMF), Svjetske banke (World Bank), Ujedinjenih Nacija (United Nations - UN), Svjetske zdravstvene organizacije (World Health Organization – WHO), Svjetskog ekonomskog foruma (The World Economic Forum) i brojnih drugih organizacija koje posjeduju informacije bitne za jedan od dvanaest stubova Globalnog indeksa konkurentnosti. Globalni indeks konkurentnosti se mjeri kao prosječna ocjena svih dvanaest stubova i u toku 2015. godine ovim indeksom obuhvaćeno je 140 zemalja. Na taj način jasno su određene globalne pozicije zemalja u svijetu i na osnovu njega se mogu formirati strategije za povećanje produktivnosti i konkurentnosti. Među zemljama za koje je izračunat Globalni indeks konkurentnosti nalazi se i Bosna i Hercegovina.

5.1. Globalni indeks konkurentnosti za Bosnu i Hercegovinu

Bosna i Hercegovina se prema Globalnom indeksu konkurentnosti za 2015-2016. godinu nalazi na 111. mjestu, sedamnaest mjesta iz Srbije koja se nalazi na 94 mjestu a 34 mjesta iza Hrvatske koja se nalazi na 77 mjestu. Kada posmatramo Globalni indeks konkurentnosti za Bosnu i Hercegovinu od 2007-2008. godine do danas, na žalost vidimo da ova zemlja ne ide u dobrom pravcu.

Tabela 4. Globalni indeks konkurentnosti za BiH

Globalni indeks konkurentnosti po godinama	Ukupan broj zemalja	Pozicija	Ocjena (1-7)
2015-2016	140	111	3.7
2014-2015	144	n/a	n/a
2013-2014	148	87	4.0
2012-2013	144	88	3.9
2011-2012	142	100	3.8
2010-2011	139	102	3.7
2009-2010	133	109	3.5
2008-2009	134	107	3.6
2007-2008	131	106	3.6

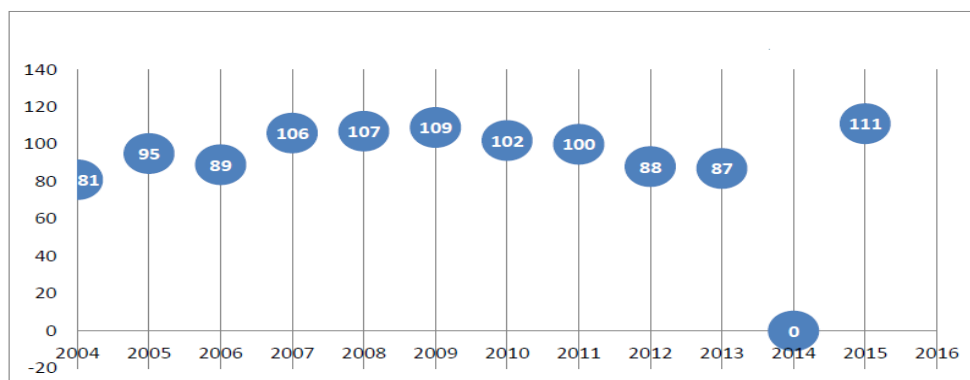
Izvor: Konkurentnost 2015-2016, Bosna i Hercegovina, Federalni zavod za programiranje razvoja.

Kada posmatramo Globalni indeks konkurentnosti za Bosnu i Hercegovinu od 2007-2008. godine do danas, na žalost vidimo da naša zemlja ne ide u dobrom pravcu, od 106. pozicije naša zemlja je spala na 111. poziciju, što predstavlja najlošiji rang do sada. Takođe, 2014. godine Bosna i Hercegovine je isključena iz izvještaja o konkurentnosti, zbog nepouzdanih podataka i procjena. Kada poredimo plasman iz prethodne 2013. godine (za 2014. godinu ne postoji indeks konkurentnosti) vidimo pad naše zemlje sa ocjene 4.0 na 3.7.

⁹⁴ Jovičić, M., Mirković, M., Upravljanje promjenama u funkciji sticanja i održavanja konkurentske prednosti, Novi Ekonomist, Bijeljina, 2015., str. 46.

⁹⁵ The Global Competitiveness Report 2015-2016, Bosna i Hercegovina, World Economic Forum, Geneva, 2015., p. 4.

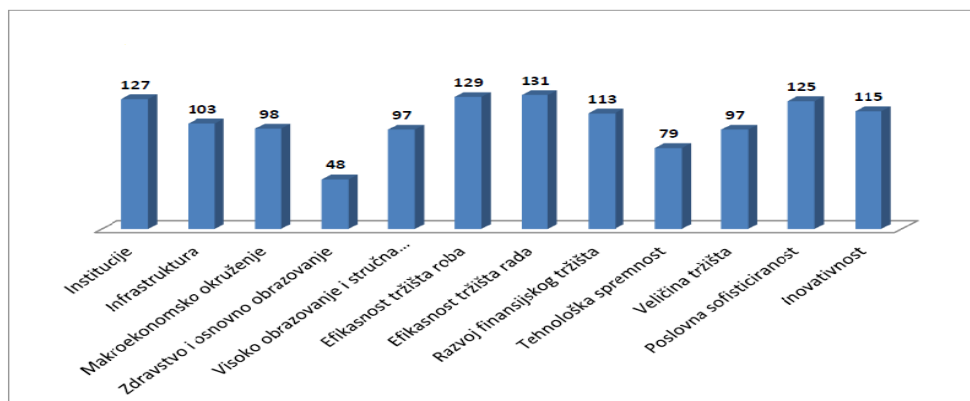
Slika 1. Rang indeksa konkurentnosti BiH u periodu 2004-2015

Izvor: Konkurentnost 2015-2016, Bosna i Hercegovina, Federalni zavod za programiranje razvoja.

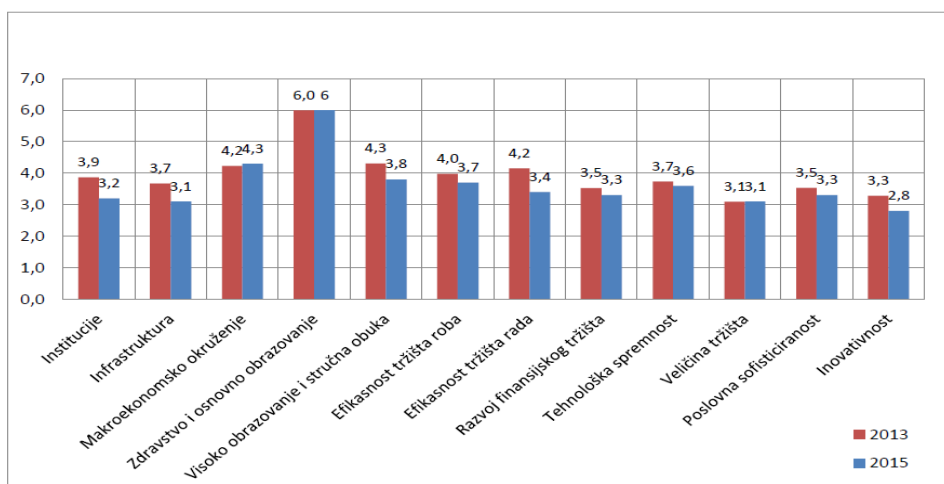
Na žalost, BiH je na svim područjima zabilježila lošije rezultate u odnosu na prethodne godine, što se može vidjeti ako se posmatraju svi stubovi konkurentnosti pojedinačno. Jedini napredak BiH je ostvarila u oblasti makroekonomskog okruženja i došla do 98. mjesta, a 2013. godine je bila na 104. mjestu.

Slika 2. Indeks konkurentnosti BiH 2015-2016 po stubovima

Izvor: Konkurentnost 2015-2016, Bosna i Hercegovina, Federalni zavod za programiranje razvoja.

Slika 3. Ocjena indeksa konkurentnosti BiH

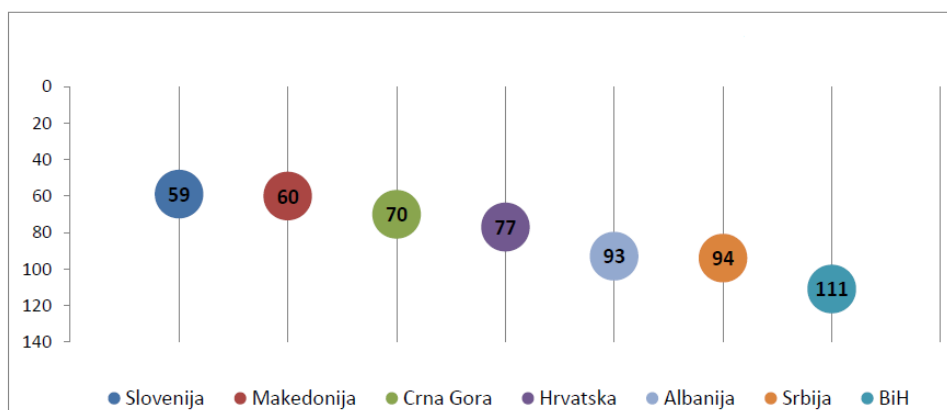

Izvor: Konkurentnost 2015-2016, Bosna i Hercegovina, Federalni zavod za programiranje razvoja.

Posmatrajući rezultate koje je BiH ostvarila u 2013. godini i rezultate koje je ostvarila u 2015. godini a koji utiču na Globalni indeks konkurentnosti, iz tabele vidimo da je najmanje pogoršanje u oblasti zdravstva i osnovnog obrazovanja sa 46. na 48. mjesto, a najveći pad je zabilježen u oblasti institucija sa 71. mjesta na 127. mjesto. Takođe, može se primjetiti, najvažnije oblasti za razvoj jedne države i povećanje njene produktivnosti pa i konkurentnosti su doživjele pad. Inovacija koje su 2013. godine bile na 63. mjestu a sada su na 115. mjestu, visoko obrazovanje i stručna obuka sa 63. mjesta na 97. mjesto do efikasnosti tržišta rada sa 88. na 131. mjesto i tržišta roba sa 104. mjesta na 129. mjesto. Poslovna sofisticiranost, kao i

infrastruktura, takođe su zabilježile negativnu tendenciju. Jasno je, zemlja bez značajnog napretka u obrazovanju svojih kadrova, sa lošim kvalitetom obrazovnog sistema, bez tehnološkog napretka, dobre infrastrukture kojom bi bila povezana sa drugim državama, posebno bez inovacija je zemlja koja nikako ne može da bude dobar kandidat za globalnu konkurentnu prednost. Kada se posmatraju zemlje iz okruženja Slovenija je napredovala i sa 70. mjesta popela se na 59. mjesto, Makedonija sa 63. mjesta na 60. mjesto, Albanija sa 97. mjesta na 93. mjesto. Na žalost, BiH je na posljednjem mjestu po konkurentnosti i sa 87. mjesta koje je imala 2013. godine (2014. godine čak nije ni uvrštena u Globalni indeks konkurentnosti) pala na 111. mjesto.

Slika 4. Rang Indeksa konkurentnosti zemalja okruženja

Izvor: Konkurentnost 2015-2016, Bosna i Hercegovina, Federalni zavod za programiranje razvoja

Tabela 5. Pozicije BiH i zemalja iz okruženja na rang listi Globalnog indeksa konkurentnosti

	Ukupan broj zemalja	Albanija	BiH	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija
2001	75	-	-	-	-	-	31	-
2002	80	-	-	-	58	-	28	-
2003	102	-	-	77	53	81	31	77
2004	104	-	81	89	61	84	33	89
2005	117	100	95	80	62	85	32	80
2006	125	98	89	87	51	80	33	87
2007	131	109	106	-	57	94	39	-
2008	134	108	107	65	61	89	42	85
2009	133	96	109	62	72	84	37	93
2010	139	88	102	49	77	79	45	96
2011	142	78	100	60	76	79	57	95
2012	144	89	88	72	81	80	56	95
2013	148	95	87	67	75	73	62	101
2014	144	97	-	67	77	63	70	94
2015	140	93	111	70	77	60	59	94

Izvor: Konkurentnost 2015-2016, Bosna i Hercegovina, Federalni zavod za programiranje razvoja

ZAKLJUČAK

Poslovanje u savremenim uslovima zahtijeva inovativan način razmišljanja, djelovanja, poslovanja i funkcionisanja. Inovacija predstavlja glavni faktor ostvarenja konkurentne prednosti, a kako se danas sve posmatra na globalnom nivou, tako se i inovacija i konkurentnost posmatraju globalno. Jasno je, najvažniji zadatak za svaku državu i privredu koja želi napredovati jeste kako steći i održati konkurentnu prednost tj. biti u boljem položaju i stvarati veću vrijednost u odnosu na neko drugo preduzeće, privredu i cijelu državu. To zahtijeva konstantno napredovanje, inoviranje i postizanje značajnih rezultata na osnovu toga. Zbog toga su inovacija i konkurentna prednost veoma povezane.

Konkurentna prednost se, danas, najčešće postiže i održava stvaranjem inovativnog načina poslovanja, zbog čega se javlja sve veća potreba za mjerenjem inovativnosti jedne privrede. U ekonomskim istraživanjima došlo je do formiranja kompozitnih indeksa koji se bave inovacijama: Globalni indeks inovativnosti zemalja, Inovaciona bodovna lista EU, Globalni indeks politike inovacija i Globalni indeks čiste inovativne tehnologije.

Prema Globalnom indeksu inovativnosti, BiH se u 2015. godini nalazi na 79. mjestu i prema podacima iz izvještaja o Globalnoj inovativnosti veliki nedostatak je loš inovacioni sistem i skoro nepostojeći istraživački sistem. Zbog toga je potrebno mijenjati visoko i stručno obrazovanje, otvarati istraživačke centre i institute, osavremenjavati tehnologiju, prihvatiti tehnologiju drugih zemalja i uticati na inovativnost u preduzećima i svim sektorima privrede.

Inovaciona sposobnost određene zemlje se najčešće posmatra kroz ključne indikatore od kojih su najvažniji: visoko obrazovanje, broj istraživača po glavi stanovnika, visina javnog i korporativnog nivoa istraživanja i razvoja, preduzetništvo, porezi na firme, jednostavnost poslovanja, stepen ostvarenja inovacija, rast BDP, strane direktne investicije, produktivnost i dr.

Zahvaljujući inovativnosti i ostalim navedenim indikatorima zemlje ostvaruju održivu konkurentnu prednost. Glavni pokazatelj nivoa uspješnosti jedne zemlje jeste nivo produktivnosti odnosno konkurentnosti, zbog čega se posebna pažnja posvećuje mjerenju konkurentnosti zemalja. Kako se danas sve posmatra i mjeri znatno šire, tačnije na globalnom nivou tako se i prava konkurentna pozicija određene zemlje može utvrditi tek kada se mjeri na osnovu Globalnog indeksa konkurentnosti (Global Competitiveness Index – GCI).

Globalni indeks konkurentnosti se mjeri na osnovu 12 važnih stubova za određenu državu i njenu konkurentnost: institucija, infrastrukture, makoekonomsko okruženje, zdravstvo i osnovno obrazovanje, visoko obrazovanje i stručna obuka, efikasnost tržišta roba, efikasnost tržišta rada, razvoj finansijskog tržišta, tehnološka spremnost, veličina tržišta, poslovna sofisticiranosti i inovacija.

Prema Globalnom indeksu konkurentnosti BiH se u 2015. godini nalazi na 111. mjestu, što je u poređenju sa prethodnim godinama najlošiji rezultat. Takođe, ukoliko se poredi pozicija BiH sa pozicijom ostalih zemalja iz okruženja, vidi se da je BiH iza susjednih zemalja. Takvi rezultati govore o lošoj ili nikakvoj inovacionoj politici BiH, nedovoljnom tehnološkom napretku, nerazvijenom obrazovanju i zdravstvu, lošoj infrastrukturi. Tačnije, upućuje na oblasti na koje bi se BiH trebala usredsrediti ukoliko želi prosperitet i bolji život.

LITERATURA

- [1] Atkinson, D. R., Ezell, J. S., *Ekonomika inovacija, Utrka za globalnu prednost*, Neum, 2014.
- [2] Bobera, D., *Preduzetništvo*, Univerzitet u Novom Sadu, Ekonomski fakultet Subotica, Subotica, 2010.
- [3] Cvetanović, S., Novaković, I., *Inovativnost i održiva konkurentnost*, Filozofski fakultet Niš, 2014.
- [4] John Kao, *Innovation Nation* (New York: Free Press, 2007)
- [5] Jovičić, M., *Menadžment-principi i funkcije*, FPE Bijeljina, 2012.
- [6] Jovičić, M., Mirković, M., *Upravljanje promjenama u funkciji sticanja i održavanja konkurentne prednosti*, Novi Ekonomist, Bijeljina, 2015.
- [7] *Konkurentnost 2015-2016*, Bosna i Hercegovina, Federalni zavod za programiranje razvoja, 2015.
- [8] Kotlica, S., Rankov, S., *Uticaj inovacija i tehnologija na konkurentnost savremenog poslovanja*, Megatrend univerzitet, Beograd, 2014.
- [9] Kozomara, J., *Tehnološka konkurentnost*, Ekonomski fakultet Beograd, 1994.
- [10] Mašić, B., *Strategijski menadžment*, Univerzitet „Singidunum“, Beograd, 2009.
- [11] Porter, E.M., *O konkurenciji*, Fakultet za ekonomiju, finansije i administraciju, Beograd, 2008.
- [12] *The Global Competitiveness Report 2015-2016*, Bosna i Hercegovina, World Economic Forum, Geneva, 2015